

A collage of vintage items including lace gloves, pearl necklaces, a pocket watch, and old photographs. The pocket watch is the central focus, with the title text overlaid on its face. The background is a light, textured surface, possibly a book cover or a display board.

• Milan Kališ •

POKORA
a PÝCHA

MARENČIN PT

POKORA A PÝCHA

Milan Kališ

Pokora a pýcha

MARENČIN PT

© Milan Kališ, 2022

© Mareňčin PT, spol. s r. o., 2022

Jelenia 6, 811 05 Bratislava, Slovakia

www.marencin.sk marencin@marencin.sk

Cover & layout © Mareňčin Media, s. r. o.

967. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-1047-4

Krátko na úvod

Nemyslím si, že táto kniha príbehov (román rieka...) porovnáva iba ľudské trápenia. Každé zjednodušenie ľudského trápenia (alebo šťastia) patrí síce k základným ľudským pravidlám hry, táto kniha však nie je ani morálna, ani kresťanská či liberálna.

Nakoniec, sú to iba príbehy, vy možno poznáte lepšie. Na rozdiel od dnešnej materiálnej a gýčovej spoločnosti sú to však aspoň príbehy, ktoré sa nesnažia byť „pravidlami spoločnosti“.

autor

Slnčné lúče pomaly padali za obeť oblačnosti, no i napriek tomu ešte zopár jesenných lúčov, pravda, len znenazdajky, dopadalo na tvár cestujúceho s neodškriepiteľnou charizmou. Muž s ryšavými vlasmi menom Jozef, učiteľ histórie a literatúry, cestoval z Bratislavy do Trenčianskej Teplej, kde mal prestúpiť na malý elektrický vlak, smerujúci do kúpeľného a malebného mestečka Trenčianske Teplice. Okolnosti, ktoré ho priviedli na osamelý a izolovaný pobyt v mestečku, boli v jeho okolí tajomstvom, ale iba navonok. Skutočnosť sa mladému dvadsaťsedemročnému učiteľovi vypomstila a nahľadala jeho presvedčenie o výnimočnosti mladého človeka. Žil s presvedčením: „Mám v sebe toľko krásneho a toľko zapamätaniahodného,“ len nikto netúžil po jeho vnútri ako po zaujímavom koni na skrotenie a osedlanie. Teda okrem jeho rodiny, no toho si často mladý človek neváži.

Ako mnohí, dopustil sa chyby, neustále sa opakujúcej: začal sa zahrávať s morálkou, hodnotami a napádaním zmyslu spoločnosti ako takého, v čom však, ako sa ukázalo neskôr, nemal kde smerovať. Vo svojom vedomí si úpadok svojich hodnôt a dobrej výchovy, sprevádzajúcich jeho učiteľský krčmový život, obhajoval nasledovne:

„Chcem sa stať spisovateľom, a tak musím pozorovať ľudí, musím sa učiť spoznávať masy, ktoré žijú medzi nami. Ide o to byť k nim čo najbližšie...“

Samozrejme, raz za čas si vyčítal svoje klamstvá a ilúziu o veľkosti a vlastnej dôležitosti, ale keďže sa nenau-

čil žiť pre nič viac ako pre ilúziu o veľkosti, volky–nevolky sa vracal do malej bratislavskej krčmičky, kde často, ba až príliš obyčajne, prepil celú výplatu.

Pil od dvadsiaticich rokov, ešte od študentských čias (študoval v Prahe na Karlovej Univerzite). Vtedy začal viac–menej z ničnerobenia a z presvedčenia, že svet je gombička. Peniaze na štúdium dostával mesačne od otca, ktorý ho miloval a veril mu rovnako ako staršiemu synovi. Ten sa stal lekárom a rýchlo si vybudoval dobré meno poctivosťou, úprimným prístupom a dodržiavaním svätej monogamie.

Jozef, hoci rozhladený a bez pochyb sčítaný, nedokázal rozvíť spoločenský talent a zopár iskier, zopár románikov, ktoré mal, nepostačovali na rozbitie dutej steny v jeho duši, nevyužil ich na obrat v myslení a v živí. Svet pravidelne hodnotil až príliš zo svojho pohľadu, porovnával sa s inými ľuďmi, akoby stál na piedestáli, často si neuvedomujúc, kam sa prepadol. Ak sa niekedy dostavila depresia, zmietla ho zo stola ešte rýchlejšie ako alkohol. Vtedy si všetko uvedomil, slúbil si: prestanem piť, začnem viac čítať, začnem konečne písať... Veď milujem predsa aspoň deti, ktoré učím... No v okamihu, keď mal možnosť spochybníť pravdu a nadhľad na seba samého, využil ho.

Jeho nečinnosť, ak opomenieme povinné odučenie zopár hodín histórie a literatúry, ho zabíjala a ničila, on však žil v sne neukojeného básnika – ibaže bez básní a bez príbehov. Často, keď zaspával, myslel na veľa príbehov, na veľa krásnych melódií, ktoré mal v sebe, no alkohol a cigarety z neho vysávali všetku potencionálnu tvorčiu energiu.

Úpadok nečakal na jeho prebratie, fyzická schránka, pomaly si zvykajúca na dennodenne stúpajúce dávky alkoholu, nemala zľutovania.

Ale niekedy sa v ňom predsa ešte našla schopnosť byť dobrým, múdrom, milovaniahodným, najmä ak mohol deťom prednášať o obľúbených autoroch.

Krutou pravdou nech zostane:

Nuž, vtedy, počas jeho najlepších prednášok o Dostojevskom, Tolstom, Gogolovi, Turgenevovi sa vžíval do úlohy, ktorá definovala jeho chorobu viac ako všetky predchádzajúce vety: on veril... on sa vciťoval do prednášok, akoby hovoril o sebe, predstavoval si, že hovorí o sebe, cítil sa tak, aj keď bol dostatočne inteligentný na to, aby sa udržoval v zbytkovej realite: „Viem, ja viem, len sa hrám s predstavami, ale aké je to krásne!“

Ďalší rok ubehol znovu rýchlejšie a on sa od dvadsiatich rokov v podstate nikam duševne neposunul. Poznal rovnakých spisovateľov, rovnaké ženy, rovnakých mužov. Poznal? Jeho chápanie iných sa stalo natolko podzrivým, že hoci väčšinu času presedel v jednej z mnohých krčmičiek, v ktorých išlo majiteľovi len o zárobok s anonymnými robotníkmi, presedel s menej vzdelanými, aby nemusel bojovať, aby mal pocit: som nad nimi („nad plebsom“ – ako si sám hovoril), pri jalovom a zbytočnom komentovaní reality, politickej i filozofickej, hoci ich poznal, všetky ich výrazy, slová nenávisť, slová opovrhnutia, odmietal si priznať: „To je skupinka ľudí, ku ktorej patrí, ktorej venujem svoj životný čas, svoje trápenie i nazeranie na svet.“

A robotníci, malí, veľkí, lepší aj horší, ho mali nesmierne radi – vážili si jeho prítomnosť: „Konečne

s nami sedí niekto z vyššej vrstvy, konečne niekto nerobí rozdiely.“

Niet však žiadneho dišputu o určitých pocitoch v alkoholických myšliach menej vzdelaných o odmietaní Jozefa, najmä ak raz za čas chýbal, čo sa stávalo čoraz menej. Vtedy ho skupinka rada ohovárala, rada sa venovala jeho alkoholizmu, beznádeji, chorobe, zbytočnosti.

Ak on v mysli často nazýval robotníkov „neschopní vlastného názoru, ktorý by niekam mohol plynúť“, ak ich nazýval egoistickým a márnотratným organizmom, ihneď ako má prostriedky na to, aby márnотratným bol, oni o ňom vedeli čoraz viac, čo si on – ako inteligentný a sčítaný – odmietal priznať.

Krčmár, tučný a životom naučený prežívať v prispôsobovaní sa skupinkám, ktoré ho v jeho podniku živili, mohol často počuť na margo jedného z jeho najlepších a najvzdelanejších zákazníkov:

- Pije s nami len preto, lebo nemá s kým iným...
- Videli ste, ako sa na nás včera pozeral?
- Podobáme sa viac, ako si je schopný pripustiť...

Krčmár, pôvodom Žid, ktorý zdedil podnik po otcovi, si často musel vypočuť:

- Ak by nemal otca Žida, nemal by ani vzdelanie... a možno by nepil ani s nami.

Jozef pil často na dlh, často sa pozeral do očí krčmárovi, a i keď krčmár nenávidel pitie na dohodu, jemu rád vyhovel. Niekde hlboko v duši ticho uznával jeho otca, starého dobrého právnika, a neodoprel si často výzvu

v mysli: veď sme Židia, doparoma... A hoci ho naozaj niekedy lutoval a často myslel na to, že by mal po veľkých i menších bratislavských uličkách informovať jeho otca, radšej vždy nechal zvíťaziť v sebe slová úspešného krčmárskeho podnikateľa:

– Vždy platí, málokedy kľaje, málokedy zaspí, málokedy robí neplechu... Ja si takých zákazníkov vyháňať z krámu nebudem.

Ale nie všetko bolo také ružové, ako si snažil nahovoriť v obhajobe podnikateľského plánu krčmár. Jozef si často musel požičiavať peniaze na pitie od priateľského, ale inak izolovaného a trochu zakomplexovaného kolegu, ktorý ho mal v základe samotárskych citov rád, aj preto, že predsa len sčasti veril Jozefovým uisteniam: „Len na knihy, je to moja zbabelá úchylka... Dvadsať kníh za mesiac... To nám aspoň nikto nezoberie. Hneď z výplaty ti vrátim.“ Hoci kolega čo-to tušil... (On pil iba v piatok.) A vždy, keď sa ho spýtal, kam teda dáva svoj plat a prečo si častejšie musí požičiavať od neho „ako od svojej duše a učiteľského začiatočníckeho platu“, Jozef ho ubezpečoval:

– Knihy sú mojím trestom... Ale ja sa trestám rád... A ešte k tomu ten môj byt... je drahý... Bývať priamo v centre... Ja viem, nemusel by som... ale chcem dokázať otcovi... A keď ty si môj jediný skutočný priateľ, – a často sa spolu rozprávali ako opustení muži, len zabudol kolegu oboznámiť so skutočným stavom vecí. V jeho dvojakej a alkoholom obrusovanej morálke si nechal polovičku nájmu platiť otcom, pričom otec ešte vždy zaplatil s láskou a s vierou: „Môj syn... nech si radšej číta a vzde-

láva sa... veď raz bude riaditeľom gymnázia, kontakty by na to boli.“

Nuž, a čo sa týka kníh, zväčša mu na ne s pocitom veľkosti staršieho požičiaval brat.

A čo je horšie, ako to už býva zvykom v mysliach vzdelaných na rózcestí, Jozef si všetko uvedomoval do najmenších podrobností a musel vynaložiť nesmier- nu duševnú snahu, aby potlačil výčitky svedomia, aby sa dokázal „dostať nad vec, veď peniaze sú len peniaze a život taký smutno jednoduchý...“

Áno, žil v neskutočnej obhajobe: „Toto je moja odpoveď svetu, som vlastne malý hrdina, jeden z mála, ktorý dokáže bojovať so svetom, so samotou a výčítkami, hľadajúc ešte nejakú odpoveď, pozorujúc ľudí, aby duša spoznala všetky tie Bohom opustené charaktery, ktoré nehľadajú nič viac ako slová: ten má tamto, sviňa, a tamten zasa hento, hlupák...“

Bolo len otázkou času, kedy sa dostane na scestie, z ktorého bude hľadať únik a záchranu nad ľudské sily jedného uvedomelého jedinca, lebo niet ľahšieho ústupu ako spochybníť uvedomenie jedinca v každej duševnej chorobe. Pravda, ak už dávno nestál na scestí...

Aby sme začali od začiatku, Jozefovi pomohla bývala priateľka, dcéra továrniky, s relatívne podobným osudom ako on sám, žena závislá na ópiu, na mužoch a najmä na samej sebe. Ako väčšina príťažlivých a osudových žien, čakala od života viac ako mohla dostať, čítala príliš veľa kníh a až záhadne priveľa z prečítaných kníh si vysvetľovala vo svoj prospech, teda v mnohých osudových

ženských postavách videla samu seba bez toho, aby si všimla ich večný boj. Ona si ho vlastne všimla až pozoruhodne presne, ale zamenila si ho za niečo veľké, neopísateľne veľké, čo si zaslúži obdiv a nasledovanie v každom možnom ohľade.

Skutočne výnimočnú ženu z nej vyrobil jej otec veľkým venom, menom a postavením v spoločnosti. Je len veľmi ťažké a v podstate zbytočné zamýšľať sa nad tým, čo by z nej bolo, ak by vyrastala v priemernej rodine a bola by odkázaná vyrovať sa s prežitím, s krutosťou a zároveň s príťažlivosťou obyčajného života sama – oveľa skôr.

Nuž, ako väčšina dcér z dobrých rodín, s dobrou výchovou, informáciami, kontaktmi, čoskoro nadobudla dojem o svojej „určitej spoločenskej vyvolenosti“.

Jozef sa s ňou stretol na vrchole jej vyvolenosti, na vysokej škole v Prahe – len pohľadom. Študovala právo a neskôr praxovala v Bratislave vo firmičke Jozefovho otca, Ferdinanda Króna, pričom prax jej ústne zajednal jej otec, Ezechiel Junn.

Meno príťažlivej dcéry továrniky znelo Magdaléna a mohlo sa ľahko spojiť s jej modrými očami, výraznými lícnymi kosťami, s pýchou obdareným poprsím, zadnicou, ktorej menovateľom mohol byť pohľad väčšiny mužov, no opisne sa zadnica niesla skôr v duchu skvostného jabĺčka pred absolútnym dozretím.

Aj Magdaléna si všimla Jozefa už pred svojou praxou u jeho otca, zaujal ju ľahkou ignoranciou, známou zo správania dobre zaopatrených detí. Nikdy ju však neoslovil, nepristavil sa pri nej a ona nemala dôvod a ani potrebu prihovárať sa mužom ako prvá.

Ich prvý bližší kontakt sa začal až potom, čo Ezechieľ poprosil Ferdinanda, či by niektorý z jeho synov nemohol odprevádzať jeho dcéru domov, do jedného z luxusných bytov v centre mesta, aby náhodou nevzniklo neželané oslovenie mladíka z nižších vrstiev, pretože čert nikdy nespí.

Ferdinand rád vyhovel, a keďže starší syn si medzitým našiel priateľku, ktorú mu otec odobril, poprosil Jozefa. Dialógy Jozefa a Magdalény sa niesli v intelektuálnom duchu dvoch ľudí, ktorí sa jeden druhému snažia dokázať: som na výške a rozprávam sa s tebou, lebo musím.

Dialógy medzi Jozefom a Magdalénou, s prepáčením, preskočíme, veď podobných dialógov bolo a ešte bude v každej vrstve, v každom čase a počasí veľmi veľa. No dôležitý bol výsledok a ten znel v plynutí času: zamilovali sa do seba, vnímajúc pozorne, s kým majú dočinenia.

Ich vzťah trval niečo vyše troch rokov, bol plný napätia a v neskoršom štádiu aj vyesedávania v tých najakademickjších bratislavských krčmičkách, keďže zhodou náhod obaja prestúpili z KU v Prahe na UK v Bratislave za výdatnej pomoci rodičov (nezávisle od seba, pre rovnakú príčinu: „... mladícku aroganciu a nadradenosť, namyslenosť intelektu,“ to boli ich spoločné slová).

Obaja si mohli užívať života v telách a dušiach dospelých detí. Neuvedomujúc si silu a vznik psychickej závislosti na tichom obdive kolektívu, spadli do jamy levovej sebaobdivu skôr, ako stihli dospieť (aspoň finančne).

Jozef spolu s Magdalénou študovali o jeden rok dlhšie. Magdaléna medzitým spoznala jednu z najdekadentnejších bratislavských medzivojnových skupín

intelektuálov, ktorí hlásali: „Teraz nám zostáva už iba žiť, ako sa najlepšie dá.“ Väčšina z dotyčných študentov zväčša čerpala prostriedky od rodičov a Magdaléna, plná informácií a presvedčenia: „... našla som môj životný názor aj medzi inými,“ vstúpila do kolotoča bezsenných nocí, ópia, skúšania partnerov ako vrcholu nadsexuálneho priateľstva a zbytočného rozoberania sveta, otázok a ničnerobenia. Jozef zaostával len z toho hľadiska, že odmietal ópium. Jeho súdnosť a strach o samého seba mu vtedy zabránila vydať sa na cestu sebaničenia medzi rozumnými a zabezpečenými. Druhou pravdou však mohlo byť iné črtajúce sa vysvetlenie: medzi (pováčšine) mužmi nenašiel takú odozvu, taký obdiv, tým aj sebaobdiv ako Magdaléna, najmä čo sa týka názorov.

Nakoniec, ako zaznelo veľakrát v ničivej skupinke:

– Rozumných mužov môžeš stretnúť vlastne všade, ale ženy ako ty, Magdaléna, no, to je už ťažšie...

Práve skupinka bola najdôležitejším faktorom v od cudzení sa mladého páru. Očarenie Magdaléne zakrylo pravdu, zatiaľ čo v Jozefovi sklamanie a chcenie, nútenie byť obdivovaný ako vo svojej starej filozofickej skupinke, ešte viac zveladilo náhľad na pravdu „o ničote tých nafúknutých idiotov“.

Netrvalo dlho, Jozef sa rozišiel s Magdalénou a snažil sa vrátiť k vyesedávaniu so starou skupinkou. Problém bol len v tom, že väčšina z jeho starých spoluštudentov medzičasom dokončila štúdium a Jozef sa ocitol v izolácii. Medzi nových ľudí sa mu nechcelo, cítil by sa medzi nimi akosi neúspešne... Veru, vtedy ho po prvý raz

navštívil veľmi nepríjemný pocit: „Nie som náhodou len taký zbytočný, trochu rozumný márnوترatník?“

Ak mal niekedy veľkú šancu zvrátiť priebeh úpadku a stratu osobnosti, po ktorej vždy túžil, naskytla sa mu najskôr v tom čase. A chvíľu sa aj zdalo, že sa poučil:

„Tí intelektuáli ma niečím veľmi vystrašili...“ Je potrebné ale dodať: zároveň ho stále aj niečím priťahovali. Niekedy si totiž vyčítal: „Asi som nemal takú odvahu ako oni, asi mi niečo chýbalo.“

A skutočne: bez alkoholu, bez obdivu barových spoločenských skupiniek sa zrazu cítil osamelejšie, nepotrebnéjšie – a zúfalejšie. Snažil sa viac čítať, no keď čítal, často mal depresie: „Prečo tak nedokážem písať aj ja?“

A hoci sa často priblížil k pravde: „Asi... asi by som mal žiť skutočný život... ale... ale ako by som mal bojovať o prežitie? To mám odísť od otca? Asi by som mal... Ale čo potom so mnou bude?“ nedokázal, neodhodlal sa zájsť ďalej.

No, a ako to už často býva, dôležitej úlohy sa zas a znova ujala Magdaléna. V jeden, pre ľudstvo inak nie veľmi podstatný deň, presnejšie v pondelok tretieho týždňa v auguste 1932, Jozef niesol sťažka pocity od cudzenia a márnوترatnosti, prechádzal sa sám v bratislavských uličkách, zväčša sa vyhýbajúc očnému kontaktu s ľuďmi. Zhrbený, výrazne zahľadený sám do seba, rozoberal osudy jeho prarodičov, rodičov – a pýtal sa: „Čaká ma to isté? Dostatok všetkého a pritom... nedostatok poznania sveta, nedostatok vedenia, kam smerujeme a čo chceme?“

– Jozef? – ozval sa príjemne nevýrazný a zľahka za-

chrípnutý hlas ženy. Bola to Magdaléna. Ak vtedy Jozef nechcel niekoho počuť... Otočil sa, pootvoril oči a preblesla mu myslou myšlienka: „Nie... najradšej by som ušiel.“ Nemal chuť spomínať, bojovať sám so sebou. A pritom vlastne nič iné ani nerobil.

– Jozef... – Magdaléna stála o päť krokov vzdialená od Jozefa, oči podliate krvou, pod očami výrazné priehlbiny, stopy po mnohých nihilistických fyzických orgiách. Jozef si ihneď povšimol malú zmenu jej fyzického vzhľadu.

– Nemáš čas? Ja... Sám Boh mi ťa zoslal. Myslela som na teba a ajhľa, si tu, predo mnou, živý... a... Vôbec si sa nezmenil.

Jozef sa zľahka pousmial.

– Áno, zvláštna náhoda...

– Nie si rád, že ma vidíš?

Jozef podišiel bližšie k Magdaléne. Pozrel sa jej hlboko do očí.

– Vyzeráš... zvláštne, Magda...

Ich vzťah, zrejme dôsledkom ich mladického poznania a akejsi nedefinovateľnej naivnosti, trpel vždy na veľkú úprimnosť – akoby si neustále potrebovali dokazovať: nemáme sa na čo hrať.

– Ach, ja viem, Jozef. Ja viem... – tentoraz sa zľahka usmiala Magdaléna, tým odhalila (na zaradenie do vrstvy) prekvapivo žlté zuby.

Jozef si pomyslel: „Nikdy ich nemala až také žlté,“ ale nepýtal sa v mysli na dôvody.

Magdaléna vyslovila vetu ako starena, chápanú strasti a náplň života bez metafor a spodobovania. V jej veku...

– Počul som, že si skončila štúdium.

– Áno, áno... Peter, ech... nechceš si niekam zájsť? Na-
ozaj, chcela by som sa s tebou porozprávať.

– Nuž, vlastne... Rád...

Jozefa k vete viedli dva základné dôvody: nechcel byť neslušný a zároveň – zvláštny stav, zvláštna zmena v tvári bývalej priateľky ho zaujala, čím sa preťali jeho smutné myšlienky.

Náhoda alebo osud chceli, aby nezašli veľmi ďaleko. Našli malú židovskú krčmičku, sotva osem stolov, s vý-
čapom a piatimi ľuďmi pri jednom stole. Krčmička sídlila v rodinnom dome, prízemie krčma, poschodie byt, čo krčme dodávalo domácku a príjemnú atmosféru. A hoci Jozefa zaskočil Magdalénin výber krčmičky, veď ako ju poznal, očakával by iné sadnutie si, rád prijal neviazané a najmä uvoľnené posedenie bez dôvodu obzerat' sa „kto sa na mňa pozerá a kto sa pozerá na teba“.

Teraz, keď mal čas a možnosť dôkladne si prezrieť Magdalénu, počas toho, ako jej odkladal letnú blúzu na vešiak, všimol si: schudla, líčne kosti jej ešte viac vystúpili, jej farba v tvári trochu vybledla a pohľad získal iný rozmer, hlbší a zároveň v niečom neistejší, boľavejší. Uvedomil si: „Niečo sa jej muselo stať, ale čo?“

Slušne počkal, čo si vyberie slečna, a potom si objednal pivo. Trochu sa potešil: „Ani neviem, kedy som s ňou pil pivo.“

Chvíľu sa rozprávali o škole. Magdaléna sa nezabudla zmieniť celkom spravodlivo o tom, že štátnu skúšku jej podporel otec a zároveň dodala: „Už mi to zopárkrát pripomenul.“